

POTICAJI IVANA PAVLA II. HRVATSKOM NARODU U KONTEKSTU POSTKOMUNISTIČKE TRANZICIJE I EUROPEIZACIJE

Emanuel Petrov

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilište u Splitu
donepetrov@gmail.com

UDK 272-67(4)*19*
<https://doi.org/10.34075/cs.60.3.4>
Prethodno priopćenje
Rad zaprimljen 1/2025.

Sažetak

Polazeći od iskonske istine o čovjekovoj bogolikosti i njegova nepovredivog dostojanstva, Ivan Pavao II. je u ljudima svoga vremena potaknuo traženje istine koju jedino Krist objavljuje i tako je pokrenuo mirnu revoluciju koja je nadišla i na koncu srušila bezbožnu komunističku antropologiju. Na taj su način otvorena vrata procesima tranzicije i europeizacije. Njegova poruka nikad nije bila zagovaranje političkog pozicioniranja, nego poticaj duhovne i moralne naravi. Ipak, sasvim je sigurno da su njegovi interventi i pastirski pohodi, sve od prvog posjeta rodnoj Poljskoj te ustrajna borba za obranu dostojanstva svake ljudske osobe, kao i inzistiranje na kršćanskom humanizmu, postavili temelj korjenitih promjena. Ovakav pristup očigledan je i u njegovim poticajima upućenim hrvatskom narodu i povijesnim zbivanjima koja je pratio i iznimno podupirao. Temeljna misao njegovih istupa bila je zalaganje za Kristov mir, oprostenje i pomirenje. Naglašavao je neprolazne evanđeoske vrednote kao temelj očuvanja dostojanstva i prava svake osobe i ljudske obitelji, koja je točka oslonca društva i Crkve. Njezino je poslanje da ih prepoznaje i ugrađuje u civilizaciju života i kulturu ljubavi.

Ključne riječi: Ivan Pavao II., Europa, identitet, tranzicija, europeizacija, komunizam, mir, oprostenje, dostojanstvo

UVOD

Pojmovi *tranzicija* i *europeizacija* jezgrovito opisuju procese kroz koje su koncem drugoga i na početku trećeg tisućljeća prolazili i prolaze narodi Srednje i Istočne Europe, a tako i hrvatski narod. Premda se ovi procesi međusobno nastavljaju i nadopunjuju, teško ih je jednoznačno odrediti. Pojam *tranzicija* (lat. *transitio*) u užem smislu označava, društvenu preobrazbu bivših komunistič-

kih zemalja u sustav pluralističke demokracije i tržišne ekonomije koji se dogodio koncem XX. stoljeća. Središnja ideja komunističkog sustava bila je zagovaranje ukidanja privatnog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju (tvornice, zemljište, kapital), kako bi u kolektivnom društvenom vlasništvu svi imali jednaka prava, a resursi i bogatstvo bili pravedno raspodijeljeni svima prema njihovim potrebama. Na taj način komunizam je težio stvaranju besklasnog društva, bez ekonomskih, socijalnih ili religioznih podjela. Planirana ekonomija nasuprot tržišne trebala je osigurati proizvodnju i distribuciju dobara u skladu s potrebama društva. Na istom tragu bila je i borba protiv religije koja je smatrana opijumom za narod, budući da odvraća radnike od istinske borbe za prava i slobode.¹

Nasuprot tome, vladavina prava u demokratskom sustavu trebala bi osigurati izravno ili posredno sudjelovanje naroda u upravljanju državom i provođenje zakona pravedno i jednako za sve. Vlast proizlazi iz naroda, što uključuje sudjelovanje svih punoljetnih građana u izboru predstavnika vlasti.² Na taj način demokracija štiti osnovna ljudska prava i slobode, poput prava na život i rad, slobodu mišljenja i govora, slobodu vjeroispovijesti, itd. Shodno tome demokracija funkcionira kao sustav koji bi trebao reflektirati volju naroda, štiti prava i slobode pojedinaca te osiguravati odgovornu i transparentnu vlast.

Generalno gledajući, *europaizacija* označava institucionalni, politički, društveni i kulturni te ekonomski koncept Europske unije, koji nadilazi zemljopisni pojam Europe, a uključuje implementacije europskih demokratskih inicijativa na domaćoj razini te primjenu javnih politika na razini struktura i djelovanja. Pri tom su ključne dvije dimenzije promjena. Prva se odnosi na strukturalne promjene u političkoj i financijskoj organizaciji, a druga na ljudsko razmišljanje i redefiniranje zajedničkih vizija, svrha, načina razumijevanja, uzročnih veza.³ Koliko god se činilo da se utjecaj Crkve i kršćanskih vrijednosti odnosi samo na drugu dimenziju europaizacije, odnosno na izgradnju onoga što bi se moglo nazvati *modus vivendi*, valja imati na umu da je čovjek kao takav s jedne strane nužno političko biće - *zoon politikon*, odnosno biće određeno vlastitom

¹ Usp. tranzicija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/clanak/tranzicija>, (26. 6. 2024.).

² Usp. demokracija. Anto Mišić, *Rječnik filozofskih pojmova*, Verbum, Split, 2000., 61-62.

³ Usp. Tihomir Žiljak, *Europaizacija*, na: <https://europaizacija.weebly.com/uploads/5/4/3/6/5436243/europaizacija.pdf>, (20. 12. 2024.).

društvenošću, koje oblikuje zajednicu i koje je na nju upućeno. S druge strane „čovjek je put Crkve“⁴, kako naglašava Ivan Pavao II. u svojoj programatskoj enciklici. Shodno tome, Crkva u Europi ne može ignorirati provođenje ovih ključnih procesa. Tim više što svi ovakvi procesi, koliko god idealistički zamišljeni, imaju svojih nedorečenosti i manjkavosti u načinu ostvarenja društva, koje uglavnom proizlaze iz temeljnih antropoloških odrednica i poimanja čovjeka. Oni se uglavnom mogu promatrati u određenom vidu gubitka suvereniteta i identiteta naroda te neproporcionalnom utjecaju na pravila i inicijative koje se usvajaju.

Kad je riječ o tranziciji iz komunističkog sustava u demokratsko društvo, uglavnom je riječ o mirnoj, nenasilnoj, brznoj i sveobuhvatnoj preobrazbi društva. Ipak, tranzicija nije bila lišena društvenih proturječja poput velikog pada BDP-a, netransparentne privatizacije, porasta nezaposlenosti, socijalne nejednakosti i siromaštva, što je na koncu dovelo i do ratnih sukoba. Neke su države poput sastavnica bivšeg SSSR-a doživjele potpuni socijalni kolaps, što je osobito pogađalo starije stanovništvo, nezaposlene i slabije obrazovane, koji se nisu mogli prilagoditi novim okolnostima. Premda su se ključne ekonomske i socijalne reforme odvijale pod utjecajem brojnih međunarodnih i financijskih agencija poput Svjetske banke i Međunarodnoga monetarnog fonda, nadolaskom trećeg tisućljeća tijekom i sadržaj tranzicije sve više se odnosi na proces pridruživanja Europskoj uniji.⁵ Premda je samim tim naglasak tranzicijskih promjena stavljen na razvoj demokracije, tržišta, institucija pravne države te ostvarivanje ljudskih prava i sloboda, u prvi plan zapravo stupa vizija Europe kao takve. A ona ipak počiva na kršćanskim korijenima, ne samo povijesno nego i gledano moralno-etički.

1. PAPA SLAVEN

Slomom komunističkog režima i padom željezne zavjese Crkva je nakon polustoljetnog razdoblja marginalizacije, iskušenja i progonstva suočena s posve novim izazovima sveukupnog preustroja kako društva u cjelini, a tako mentalnog sklopa ljudi. Stoga je njezina zadaća bila izgradnja savjesti i naglašavanje moralno-etičkog pravca tranzicije. U tom nastojanju ključna je činjenica da je za kormilom Petrove lađe od 1978. do 2005. stajao Karol Wojtyła

---

⁴ Ivan Pavao II. *Redemptor hominis. Otkupitelj čovjeka*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1980., br. 14.

⁵ Usp. tranzicija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, (28. 6. 2024.).

– Ivan Pavao II. Njegovo iskustvo poljskog identiteta, progona Katoličke Crkve u Poljskoj za vrijeme komunizma, promjena u poljskom društvu koje su osobito započele pojavom sindikata Solidarność, kao i središnjeg pitanja „tko je čovjek?“, koje ga je trajno nadahnjivalo, postali su središnja odrednica ne samo njegovih apela protiv sila mržnje i zla te zalaganja za demokratsko društvo i za nepovrediva prava svakog čovjeka, nego i njegovog pontifikata u cjelini.

Brojni pastirski pohodi europskim zemljama: rodnoj Poljskoj (1979., 1983., 1987., 1991., 1995., 1997., 1999., 2002.), Čehoslovačkoj (1990.), Mađarskoj (1991. i 1996.), Baltičkim zemljama (Litva, Latvija i Estonija) i Albaniji (1993.), Češkoj (1995.), Slovačkoj (1995. i 2003.), Sloveniji (1996. i 1999.), Rumunjskoj (1999.), Ukrajini, Kazahstanu i Armeniji (2001.), Azerbajdžanu i Bugarskoj (2002.) te tri pastirska pohoda Hrvatskoj (1994., 1998. i 2003.), kao i dva pohoda BiH (1997. i 2003.), pokazuju njegovu potporu kako težnjama za osamostaljenjem i slobodom, tako i za pristupom europskom zajedništvu. Jednako tako njegovi pastirski pohodi i inicijative su pokazatelj zalaganja Crkve u obrani prava na život, dostojanstva i slobode svakog pojedinog čovjeka i cijelog naroda, kao i solidarnost s onima koji trpe.

Dok su se sve ove države i narodi suočavali uglavnom s istim tranzicijskim problemima, hrvatski je narod u Hrvatskoj i BiH trpio i krvoproliče nametnutog rata, sa stotinama tisuća prognanika i izbjeglica, okupiranim područjima, opustošenim gradovima i selima, razrušenim ognjištima te tisućama ranjenih i poginulih u borbi za obranu cjelovitosti zemlje i uspostavu pravednog mira i slobode.⁶ Upravo zato da bismo razumjeli doprinos i ulogu Ivana Pavla II. u procesima tranzicije i europeizacije, osobito na našim prostorima, potrebno je ponajprije sagledati Papinu viziju Europe i s njom povezane bitne naglaske demokratskog društva te osvijetliti stoljetnu povezanost slavenske braće – hrvatskog i poljskog naroda.

1.1. Iskustvo *poljskosti*

Rođen u Wadowicama neposredno po završetku Prvoga svjetskog rata, 18. svibnja 1920. godine, Karol Jozef Wojtyła stasao je skupa s poljskom neovisnošću te je duboko proživljavao sve procese koji su se događali na europskom tlu. Ta je činjenica oblikovala u njemu ono što će kasnije Tad Szulc definirati kao *poljskost*, koja najkraće rečeno podrazumijeva čvrst nacionalni osjećaj pripadnosti

⁶ Usp. Nediljko A. Ančić, Papa Ivan Pavao II. u Hrvatskoj, *Crkva u svijetu* 29 (1994.) 3, 213-214, ovdje 214.

vlastitom narodu, ali i europskoj tradiciji.⁷ Riječ je o bitnom temelju Wojtyline osobnosti, njegove misli i europskog zalaganja, budući da je ista stvarnost označavala duboku povezanost s poljskom Crkvom, koja je, kako sam Wojtyla ističe: „branila čovjeka, njegovo dostojanstvo i njegova temeljna prava, Crkva koja se hrabro borila za pravo vjernika na ispovijedanje svoje vjere“.⁸

Osim toga *poljskost* označava providnosno obiteljsko ozračje, nedjeljivo od baštine, vjere i kulture poljskog naroda. Premda je do svoje dvadesete godine života izgubio sve članove uže obitelji, njegovi roditelji, Karol i Emilija, bili oni koji su mu ove vrijednosti vjerno prenijeli i postavili kao temelj njegova osobnog, duhovnog i intelektualnog identiteta te kompletnosti osobe. Sam ističe da je takav život i primjer njegovih roditelja bio najbolja škola domoljublja: „Duhovna baština, koju nam je domovina predala, do nas dolazi preko oca i majke te u nama utemeljuje sukladnu obvezu *pietas*.“⁹ Upravo isprepletenost iskustva i značaja Crkve, obitelji i domovine u njegovom životu važno je imati na umu kao značajnu pozadinu njegove duhovne potpore narodima koji su prolazili kroz tranzicijske promjene. K tome, ovakvo iskustvo itekako je utjecalo na očuvanje identiteta cijelog poljskog naroda tijekom komunističke podjarmljenosti. Shodno tome, Wojtylini poticaji redovito naglašavaju bitnu svijest pripadnosti vlastitom narodu, obitelji, tradiciji i duhovnoj baštini.

S druge strane, ne smije se zaboraviti njegovo iskustvo nacističke okupacije Poljske 1. rujna 1939. Nacistički režim želio je ugušiti sav intelektualni život Poljaka. Kako ne bi bio deportiran na prisilni rad u Njemačku, Wojtyla se zaposlio u rudniku soli pri tvornici kemikalija Solvay. Od 1942. godine pohađao je tajno sjemenište krakowskog nadbiskupa Sapiehe, sve do svetkovine Svih svetih 1946., kad je u njegovoj privatnoj kapeli zaređen za svećenika. Sutradan slavio je svoju mladu misu, i to u kripti sv. Leonarada krakowske katedrale, gdje su pokopani poljski kraljevi, biskupi i kardinali, pjesnici i književnici. Tim činom želio je „iskazati posebnu duhovnu povezanost“¹⁰ i naklonost poljskom identitetu, naslijeđu, duhovnoj baštini i osobnostima koje su stoljećima kormilarile poljskom nacijom, a koje osobno smatra iznimno značajnima za svoj domoljubni

---

⁷ Tad Szulc, *Pope John Paul II. The Biography*, Scribner, New York, 1995., 21. Ovdje razrađujem osnovne misli već objavljenog rada: Emanuel Petrov, Jenko Bulić, *Škola za život Karola Wojtyle. U prigodi 100. rođendana Apostola stoljeća, Diacovensia*, 28 (2020.) 2, 221-245.

⁸ Ivan Pavao II., *Dar i otajstvo*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., 69-70.

⁹ Ivan Pavao II., *Sjećanje i identitet*, Verbum, Split, 2005., 69.

¹⁰ Isto, 48.

odgoj. Netom završeno ratno iskustvo formiralo je ne samo njegovo shvaćanje svećeništva nego i osjećaj vrijednosti dostojanstva svakog pojedinog čovjeka. Samo 30 km od njegovog rodnog grada Wadowica nalazio se koncentracijski logor Auschwitz. Brojni svećenici i laici stradali su tijekom njemačke okupacije zapadne Poljske, ali i ruske okupacije njezinog istočnog dijela. To tragično iskustvo i sjećanje na žrtve Drugoga svjetskog rata važna su referentna točka u Papinim poticajima, budući da je u temeljima njegove vizije Europe ugrađena ne samo ideja žrtve, koja nije besmislena, nego i ključno zalaganje za oprostjenje i mir.

Nadalje, postdiplomski studij koji je započeo već 1946. godine u Rimu, upoznao ga je ne samo s brojnim kulturnim središtima Zapadne Europe, nego i sa misaonim strujanjima kako *Nouvelle théologie*, tako i *sekularizma* u poslijeratnoj Europi.¹¹ Osim već spomenutog vlastitog iskustva prisilnog rada u tvornici Solvay, Wojtyła je u Zapadnoj Europi upoznao važnost prožimanja konkretnih problema radnika i katoličkog socijalnog nauka. O tom iskustvu svjedoči: „Tako mi se sve bolje otkrivala, iz različitih i nadopunjujućih kutova, Zapadna poslijeratna Europa, Europa zadivljujućih gotičkih katedrala i istodobno Europa ugrožena procesom sekularizacije. Shvatio sam kakav je to izazov predstavljalo za Crkvu, pozvanu da se suoči s prijetećom opasnošću pomoću novih oblika pastoralne, otvorenih većoj nazočnosti laikata.“¹² Upravo ovdje valja prepoznati sljedeći bitan naglasak njegovih poticaja: brigu za radništvo i socijalnu pravdu, ali i za opasnosti materijalizma, konzumerizma, hedonizma i ateizma koje nameće suvremeno društvo.

Kao pomoćni biskup Krakowa (od 1958.), a potom i kao nadbiskup Wojtyła je sudjelovao na Drugom vatikanskom saboru. Smatrao ga je „dobrom školom“¹³ vlastite teološke misli. Održao je ukupno 8 govora, zalažući se za ljudska prava i vjerske slobode, kao glas obespravljenih na komunističkom Istoku. Nakon što ga je 1967. godine papa Pavao VI. imenovao kardinalom, Wojtyła je ne samo često putovao u Rim na različita vijećanja kardinalskog kolegija nego je i održavao snažne veze s brojnim svjetskim biskupskim konferencijama, a među njima i sa slavenskom braćom, tada Biskupskom konferencijom Jugoslavije, koja je podnosila identičnu komunističku represiju iza željezne zavjese.

¹¹ Više o tome: Rosino Gibellini, *Teologija dvadesetog stoljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., 121-254.

¹² Ivan Pavao II., *Sjećanje i identitet*, 56.

¹³ Carl Bernstein - Marco Politi, *Seine Heiligkeit Johannes Paul II.*, Goldmann, München, 1997., 112.

1.2. Paradigma pastirskih pohoda Poljskoj

Nakon što je punih 28 godina bio simbol ideološke podjele Europe i cijeloga svijeta te razdvajao kapitalistički Zapad i komunistički Istok, Berlinski zid srušen je u noći između 9. i 10. studenoga 1989. godine. Njegovim rušenjem konačno je pala tzv. „Željezna zavjesa“, koja je bila simbol ideološke i geopolitičke podjele i razdvojenosti, te je započelo novo poglavlje ujedinjenja Njemačke, raspada Sovjetskog Saveza i tranzicije bivših komunističkih zemalja prema demokratskom društvu.

Jednako tako, u istom desetljeću val stanovitih promjena događao se u Katoličkoj Crkvi. Krakovski kardinal Wojtyła bio je pribrojen kardinalskom zboru 1967. godine te je sudjelovao u radu brojnih kongregacija. Na dvadesetu obljetnicu njegovog biskupskog ređenja, 28. rujna 1978. godine, u Rimu je preminuo papa Ivan Pavao I., čiji je pontifikat trajao samo 33 dana. Oko tri tjedna kasnije, 16. listopada 1978., izabran je za 264. nasljednika apostola Petra i uzeo ime Ivan Pavao II. Znamenito, bio je prvi slavenski papa koji nije Talijan nakon punih 455 godina. S teškim životnim iskustvom koje je iskivano u poljskom grotlu nacističke i komunističke represije, bio je jedinstveno spreman suočiti se s toliko žuđenom promjenom povijesti.

Paradigma njegove uloge u toj smjeni svjetova dade se iščitati u njegovim pastirskim posjetima rodnoj Poljskoj. Nedugo nakon izbora za Petrova nasljednika Ivan Pavao II. je u lipnju 1979. pošao u devetodnevni pastirski pohod svojoj domovini, koja nije bila dio SSSR-a, ali je njome vladao komunistički režim podlozan Moskvi. Barbara J. Elliot prepoznaje da je upravo taj čin zapalio dugi fitilj koji je detonirao 10 godina kasnije ispod Berlinskog zida.¹⁴ Režimske vlasti nisu mogle vlastitom državljaninu zabraniti ulazak u zemlju kao što su to učinile njegovom predšasniku – papi Pavlu VI. Povjesničar John Lewis Gaddis jasno prepoznaje da je onog trenutka kad je Ivan Pavao II. poljubio tlo u varšavskoj zračnoj luci 2. lipnja 1979., „započeo proces kojim će komunizmu u Poljskoj – i na kraju posvuda – doći kraj.“¹⁵ Okupljanje milijuna Poljaka oko svog pape oslobodilo je u njima nadu u promjene, pokrenulo traženje Kristove istine u svijetu i čovjeku te pokazalo da Poljska nije bila komunistička zemlja, nego katolička nacija opterećena komunističkom represijom.

---

¹⁴ Usp. Barbara J. Elliott, John Paul II & the Spiritual Victory Over Communism (3. 6. 2020.), na: <https://theimaginativeconservative.org/2020/06/john-paul-ii-spiritual-victory-over-communism-barbara-elliott.html>, (19. 9. 2024.).

¹⁵ John Lewis Gaddis, *Hladni rat: Nova povijest*, Clio, Beograd, 2003., 195.

U propovijedi na varšavskom Trgu pobjede istoga dana pred više od tri milijuna Poljaka Papa je istaknuo da u korijenu sukoba između komunizma i ostatka svijeta nije politika ili vojna moć, nego duhovni sukob. Podsjetio je svoje sunarodnjake da su djeca Božja, stvorena s dostojanstvom i odgovornošću, predodređena da budu slobodna, osobito od ropstva laži i straha: „Čovjek se ne može razumjeti bez Krista. [...] Ako odbacimo ovaj ključ za razumijevanje naše nacije, činimo temeljnu pogrešku.“¹⁶ Snaga riječi koje su Poljaci čuli na Trgu pobjede i drugim mjestima ovog hodočašća izazvala je „buđenje moći“,¹⁷ koje se osjetilo nekoliko mjeseci kasnije izbijanjem štrajkova i formiranjem Solidarnosti, što predstavlja najozbiljniju krizu u povijesti komunističke Poljske.

Drugi njegov pohod, 1983. godine pomogao je da se pokrenuta revolucija održi na životu, a treći, u lipnju 1987., zapravo je pripremao teren za pobjedu revolucije i definiranje ključnih pitanja s kojima će se suočiti slobodna Poljska budućnosti. Naposljetku, u posjetu Mihaila Gorbačova Vatikanu 1. prosinca 1989. godine povjesničari su prepoznali „čin predaje“¹⁸, nakon kojega su slijedila odcjepljenja baltičkih republika Estonije i Litve te Ukrajine, Kazahstana.

2. WOJTYLINA VIZIJA EUROPE

Nakon pada željezne zavjese i sloma komunizma, osim istinskog zalaganja za mir i slobodu, za Wojtylu je bilo od elementarne važnosti da se narodi Srednje, Istočne i Jugoistočne Europe uključe u izgradnju zajedničke Europe. U tom smislu on je uporno prizivao duh Europe, koji pak mora počivati na kršćanskim korijenima, zajedničkim vrijednostima i kulturi, što je preduvjet za sve ekonomske, društvene i socijalne promjene. Imajući u vidu suvremena gibanja, Ivan Pavao II. na samom početku svog pontifikata usmje-

¹⁶ Johannes Paul II., Apostolische Reise nach Polen (2. - 10. 6. 1979.), Heilige Messe. Predigt am Siegesplatz in Warschau. (2. 6. 1979.), na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/de/homilies/1979/documents/hf_jp-ii_hom_19790602_polina-varsavia.html. (10. 8. 2024.).

¹⁷ Marcin Kasprzycki, „Witojcie nom Ojce Święty, na Podholu dziś przyjęty”. Jan Paweł II w Nowym Targu (8. 6. 2021.), na: <https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/karol-wojtylajan-pawel/82033,Witojcie-nom-Ojce-Swiety-na-Podholu-dzis-przyjety-Jan-Pawel-II-w-Nowym-Targu.html>, (19. 9. 2024.).

¹⁸ N. Ž., Kako je papa Ivan Pavao II. pridonio padu sovjetskog komunizma, *Katolički tjednik* (21. 12. 2021.), na: <https://www.nedjelja.ba/hr/ljudi-zivot-obicaji/kako-je-papa-ivan-pavao-ii-pridonio-padu-sovjetskog-komunizma/23584>, (3. 8. 2024.).

rava pogled na prijelaz tisućljeća, pitajući se: „Kakva će biti sudbina Crkve u nadolazećim godinama po Božjoj providnosti? Kojim će putem krenuti čovječanstvo na kraju ovog stoljeća dok se približava 2000. godini? Postoji samo jedan odgovor na ova hrabra pitanja: Bog zna! (usp. 2 Kor 12.2.3).“¹⁹ Jubilarna 2000. godina čini referentnu točku njegova pontifikata, no ona je uvijek promatrana kroz prizmu Spasitelja čovjeka, Isusa Krista, koji je središte kozmosa i povijesti.²⁰

Shodno iznesenome Papa s pravom u svojim nadolazećim enciklikama upozorava na posljedice materijalističke civilizacije koja stavlja stvari ispred ljudi. Tako je njegova druga enciklika - *Dives in misericordia*, kako reče kardinal Karl Lehmann, „eksplozivni duhovni potencijal za promjenu međuljudskih odnosa i također društveno-političkih struktura“.²¹ U svojoj trećoj enciklici, prvoj od tri enciklike sa socijalnom tematikom - *Laborem exercens*, on razvija teologiju ljudskog rada i naglašava da jedino čovjek posjeduje dostojanstvo slike Božje te kao takav mora biti subjekt rada, a ne njegov objekt. U sljedećima - *Sollicitudo rei socialis* i *Centesimus annus* on produbljuje ideju socijalne pravde, izražavajući kritiku liberalističkog kapitalizma, zajedno s marksizmom, materijalizmom i ateizmom. Generalno gledajući, sve njegove enciklike bave se društveno važnim pitanjima za Crkvu, Europu i cijeli svijet. U tom smislu ove su teme tijesno vezane uz njegova nastojanja oko društvenih promjena, ali i mentalnih promjena u njegovim suvremenicima.

2.1. Europska baština Wojtylinih prethodnika

U drugoj polovici XX. stoljeća pape su s posebnim zanimanjem pratili zbivanja u Europi. Neposredno nakon završetka Drugoga svjetskog rata papa Pio XII. je u radio-poruci od 9. svibnja 1945. svim narodima u Europi poručio da moraju pronaći nove načine za postizanje međusobnog mira. Nakon dramatičnih ratnih iskustava tvorci bolje Europe moraju je graditi u strahu Božjem, vjernosti njegovim svetim zapovijedima kao i poštivanju ljudskog dostojanstva

---

¹⁹ Johannes Paul II., Erste Radiobotschaft „urbi et orbi“. Ansprache in der Sixtinische Kapelle (17. 10. 1978.), u: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/de/speeches/1978/documents/hf_jp-ii_spe_19781017_primo-radiomessaggio.html, (9. 12. 2024.).

²⁰ Usp. Ivan Pavao II., *Redemptor hominis – Otkupitelj čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ²1997., br. 7.

²¹ Navedeno prema: Karl Jüsten, *Ethik und Ethos der Demokratie*, Ferdinand Schöningh, Paderborn, 1999., 208.

svakog čovjeka te poštivanju jednakih prava svih naroda.²² Jednako tako u božićnoj poruci 1953. godine upozorava da je „kršćanstvo oduvijek težilo ujedinjenju naroda“, premda smatra da „u pogledu europskog procesa valja biti oprezan zbog rizika“ čiji ishod nitko nije mogao sa sigurnošću predvidjeti. U tom smislu Pio XII. kategorički poručuje: „Jedno je sigurno: europska kultura će biti ili nepatvoreno kršćanska i katolička, ili će je proždrijeti oganj one druge, materijalističke kulture, koja cijeni samo filozofiju mase i čisto fizičko nasilje.“²³ Ove proročanske riječi Pija XII. parafrazirao je Ivan Pavao II. nebrojeno puta.

Na istom tragu nastavio je i Pavao VI. On je 1964. godine proglasio svetog Benedikta zaštitnikom Europe, naglašavajući da isključivo ekonomski interesi ne mogu jamčiti njezinu dugoročnu stabilnost i jedinstvo. Europsko zajedništvo mora biti utemeljeno na čvršćem temelju, a to su kršćanski korijeni. U tom smislu smatra da Crkva ne može ostati ravnodušna prema zbivanjima u Europi, ne samo zbog svoje globalne odgovornosti nego i zbog općenite prijetnje ljudskim slobodama i samom životu.²⁴ S druge strane, i sve veća centralizacija važnih društvenih odluka na europskoj razini inzistirala je na jedinstvenom poslanju Crkve u Europi kao i na usuglašavanju demokratskih odluka s kršćanskim gledištem i vrednotama.

Ovih istina itekako su bili svjesni kardinali na konklavama nakon smrti pape Pavla VI. Stoga je razumljivo što je Wojtyła svoj pontifikat već od prvog obraćanja *Urbi et orbi* usmjerio na dvije temeljne točke: promicanje dekreta Drugoga vatikanskog sabora, koji su u svojoj biti pastoralni, dijaloški i ekumenski, te zaštitu nepovredivog dostojanstva svakog čovjeka.²⁵ To će usmjerenje na poseban način postati bjelodano u njegovoj prvoj enciklici *Redemptor hominis*.²⁶

²² Usp. Pius XII., Radiobotschaft (9. 5. 1945.), u: Jürgen Schwarz, *Katholische Kirche und Europa, Dokumente 1945-1979*, Matthias-Grünwald, Mainz, 1980., 1.

²³ Papst Pius XII., Weihnachtbotschaft (24. 12. 1953.), na: <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/archiv/524445/weihnachtbotschaft-1953>, (3. 1. 2025.).

²⁴ Usp. Wolfhart Pannenberg, Die Kirchen und die entstehende Einheit Europas, *Internationale katholische Zeitschrift Communio*, 1994., 127.

²⁵ Usp. Johannes Paul II., Erste Radiobotschaft „urbi et orbi“.

²⁶ Usp. Ivan Pavao II., *Redemptor hominis*, br. 14.

2.2. Prorok nove Europe

Vlastita europska svijest daje Ivanu Pavlu II. za pravo kategorično govoriti o povijesnim temeljima, važnosti aktualnog trenutka, ali i budućnosti Europe. Za njega je iznimno važno da se njegov poljski narod uvijek smatrao europskim, upravo zbog svog podrijetla, identiteta, tradicije, kulture i životnih odnosa Slavena s Latinima i Latina sa Slavenima. Na temelju takve baštine kao nasljednik Petrov na Rimskoj Stolici, koju je Krist htio postaviti u Europu, s pravom sa svog pastirskog pohoda Španjolskoj poručuje cijeloj Europi: „Pronađi sebe ponovno. Budi ponovno svoja.“²⁷ To ima značiti da Europa može opstati samo ako ponovno otkrije svoje kršćansko porijeklo, oživi svoje korijene, vrati se autentičnim vrijednostima i poštivanju istinskih sloboda, a u tom kontekstu i drugih religija. Europa kakvu vidi Ivan Pavao II., mora biti svjetionik civilizacije i poticaj za napredak cijeloga svijeta.

Kad je riječ o europskom identitetu, Ivan Pavao II. opetovano naglašava da povijest formiranja europskih naroda teče paralelno sa širenjem kršćanstva i evangelizacijom. Štoviše, europske granice poklapaju se s granicama prodiranja Evanđelja. U skladu s tim Papa upozorava da je i budućnost neshvatljiva bez kršćanstva, jer: „u njemu nalazimo one zajedničke korijene iz kojih je stasala civilizacija starog kontinenta, njezina kultura, dinamizam, marljivost, njena sposobnost širenja i na druge kontinente; jednom riječju, sve što čini njezinu slavu.“²⁸

Ivan Pavao II. je tijekom svojega pontifikata budno pazio da se Europa ne zamišlja kao neka utvrda, zatvorena u vlastito blagostanje, već kao kontinent koji postaje sve čvršći kako bi razmjenjivao darove s ostalim krajevima zemlje i pridonosio pravednosti, miru u svijetu i sveopćem bratstvu. Imajući u vidu njegovu neskrivenu naklonost europskom kontinentu, kojem je posvetio gotovo tisuću obraćanja, predsjednik Vijeća europskih biskupskih konferencija (CCEE) biskup Amedée Grab s pravom ga je nazvao „prorokom nove Europe“²⁹. Riječ je o Europi koja nadilazi svoje zemljopisne grani-

---

²⁷ Giovanni Paolo II., *Viaggio apostolico in Spagna. Discorso all' atto europeistico a Santiago de Compostela* (9. 11. 1982.), na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1982/november/documents/hf_jp-ii_spe_19821109_atto-europeistico.html, (11. 11. 2024.).

²⁸ Isto.

²⁹ Amedée Grab, *Brief anlässlich des Papst Todes* (3. 4. 2005.), na: https://www.fides.org/de/news/4091-EUROPA_Praesident_des_Rates_der_Europaeischen_Bischofskonferenzen_CCEE_Bischof_Amedee_Grab_schreibt_an_Papst_Johannes_Paul_II_Europa_zaehlt_weiterhin_auf_dich, (28. 12. 2024.).

ce, a svoj identitet temelji na kršćanskim korijenima i zajedničkoj povijesti naroda.

U svom znamenitom govoru pred Europskim parlamentom u listopadu 1998. godine Papa prepoznaje korijen ujedinjenja Europe u kršćanskoj tradiciji, kako u nasljedstvu zapadnog kršćanstva, tako i istočnog. U tom smislu on govori o „dva plućna krila“. Wojtylina vizija Europe tako je duboko utemeljena na duhovnom, kulturnom i moralnom jedinstvu, koje nadilazi ono političko, ekonomsko ili zemljopisno. Budući da je poslanje Crkve obznaniti svim ljudima njihovo spasenje u Isusu Kristu, on naglašava da je njezina dužnost osvijetliti i pratiti inicijative, vrijednosti i načela koja se proklamiraju, pazeci na znakove vremena i trajne zahtjeve Evanđelja. Upravo zato je nezamisliva Europa koja bi bila lišena transcendentalne dimenzije. Tom prilikom Papa jasno naglašava: „Nakon Krista više nije moguće idolizirati društvo kao kolektivnu veličinu koja proždire ljudsku osobu i njezinu nepovredivu veličinu.“³⁰ Izgrađujući Europu, valja imati na umu da ni jedan društveni projekt nikada neće moći uspostaviti Kraljevstvo Božje, odnosno eshatološku savršenost, na zemlji, niti može nadomjestiti čovjekovu savjest, i njegovu potragu za istinom i apsolutnim. Tamo gdje se čovjek više ne oslanja na veličinu koja ga nadilazi, nego na čisti društveni i materijalni napredak, on riskira prepustiti se neobuzdanoj vlasti proizvoljnosti i raznih pseudoapsolutizama koji ga uništavaju.

U skladu s tim Papa je zastupnicima Europskog parlamenta naveo tri područja ostvarenja nove Europe: „Prije svega, pomirujući čovjeka sa stvorenim svijetom, bdjeti nad očuvanjem cjelovitosti prirode, njezine faune i flore, njezina zraka i njezinih rijeka, njezine suptilne ravnoteže, njezinih ograničenih resursa, njezine ljepote kojom daje slavu Stvoritelju. Zatim, pomiriti čovjeka s njegovim bližnjima, prihvaćajući jedni druge kao Europljane različitih kulturnih tradicija ili struja mišljenja, primajući strance i izbjeglice, otvarajući se duhovnim bogatstvima naroda drugih kontinenata. Naposljetku, pomiriti čovjeka sa samim sobom: da, radeći na obnovi cjelovite i sjedinjujuće vizije čovjeka i svijeta, protiv kultura sumnjivosti i dehumanizacije, vizije u kojoj znanost, tehnička sposobnost i umjetnost ne isključuje, nego budi vjeru u Boga.“³¹ Daljnje

³⁰ Usp. Giovanni Paolo II., Discorso durante la visita al Parlamento Europeo, Palazzo d'Europa - Strasburgo (Francia) (11. 10. 1988.), na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/speeches/1988/october/documents/hf_jp-ii_spe_19881011_european-parliament.html, (28. 12. 2024.).

³¹ Isto.

rašćlanjivanje ovih triju inicijativa prepoznaje se u većini njegovih govora prilikom pastirskih pohoda europskim zemljama.

Na koncu, jasno je da Papa prepoznaje prednosti Europe u uspostavljenom stanju mira i suradnje između njezinih država članica, nasuprot ratovanju i traženju dominacije jednih nad drugima. K tome, on zna da povećana osjetljivost za ljudska prava i vrijednosti demokracije treba prevladati u svim okolnostima, daleko od ugrožavanja identiteta naroda, ali i vodeći računa o suradnji koja će pridonijeti boljitku i drugih kontinenata, osobito zemalja Trećeg svijeta. Ipak, kršćanske vrijednosti Ivan Pavao II. opetovano prepoznaje kao središnji normativ kojim valja očuvati nepovredivo dostojanstvo svakog čovjeka i njegovu iskonsku transcendentalnu upućenost, kao i svetost ljudske obitelji.

3. PAPA IZ BIJELE HRVATSKE

Zazivajući Božji blagoslov na Hrvate i Hrvatsku, Ivan Pavao II. više je puta istaknuo da oni imaju posebno mjesto u njegovoj ljubavi i molitvama.³² Povijest susreta hrvatskog naroda i Ivana Pavla II. započela je davno prije negoli je 10. rujna 1994. godine, u svom prvom pastirskom pohodu, poljubio hrvatsko tlo. Te veze sežu još u doba Drugoga vatikanskog sabora, kada je mladog krakowskog nadbiskupa i vrsnog teologa povezivao zajednički rad u saborskim komisijama, ali i iskreno prijateljstvo sa zagrebačkim nadbiskupom mons. Franjom Šeperom, splitsko-makarskim biskupom mons. Franom Franićem i zadarskim biskupom mons. Marijanom Oblakom.³³

Blíže veze kardinala Wojtyła s Crkvom u Hrvata započele su 1976. godine, tijekom slavlja jubileja *Trinaest stoljeća kršćanstva* u hrvatskom narodu. U uskrsnom brzozavu koji je uputio nadbiskupu Kuhariću Wojtyła naglašava bratstvo poljskog i hrvatskog naroda ostvareno još u apostolima slavenskih naroda sv. Ćirilu i Metodu te zajedničkom kralju Luju I. Velikom i njegovoj kćerki bl. Hedvigi, koja je čašćena kao „princeza Mađarske, Poljske i Hrvatske“.³⁴ K tome, bitne su veze koje usprkos mučeništvu i stoljetnim teškoćama

---

³² Usp. Giovanni Paolo II, Udienza generale (11. 6. 2003.), br. 5, na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/audiences/2003/documents/hf_jp-ii_aud_20030611.html, (21. 12. 2024.).

³³ Usp. Božidar Nagy, Prvi kontakti krakovskoga kardinala Karola Wojtyła s Crkvom u Hrvata, u: Božidar Nagy (ur.), *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima. Pozdravi, govori i poruke 1978. – 2005.*, FTI, Zagreb, 2011., 45.

³⁴ Karol Wojtyła, Odgovor na uskrсну čestitku nadbiskupa Franje Kuharića, *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije* 65 (1978.) 9, 282.

neraskidivo sjedinjuju oba naroda sa Svetom Stolicom. Konačno, u pismu upućenom Crkvi u Hrvata, 21. srpnja 1976. godine, preko kard. Franje Šepera, osobnog izaslanika pape Pavla VI., predvoditelja svečane proslave *Tisućite obljetnice prve poznate Gospine crkve na hrvatskom tlu*, krakowski kardinal Wojtyła ističe daljnju poveznicu dvaju naroda. Ona je ostvarena u štovanju Blažene Djevice Marije, koju Poljaci časte kao Kraljicu Poljaka - Gospu od Jasne Gore (Częstochowe), a Hrvati kao Kraljicu Hrvata - Gospu od Otoka.³⁵ Shodno tome, Hrvati su za Ivana Pavla II. starija braća u vjeri, braća u svjedočanskom mučeništvu te, kao i njegov poljski narod, djeca Blažene Djevice Marije. Ove tri točke predstavljaju ujedno i stožer europskog identiteta poljskoga i hrvatskog naroda, onako kako ih vidi Ivan Pavao II.

3.1. Očuvanje hrvatskoga kršćanskog i europskog identiteta

Činjenica da su se Hrvati doselili s područja iza Karpata, iz tzv. Bijele ili Velike Hrvatske, a koja se poklapa s teritorijem današnje gornje Poljske, za Ivana Pavla II. bila je znak njegove osobite povezanosti s hrvatskim narodom. Stoga kaže: „Vi se spominjete Bijele Hrvatske, vaše pradomovine, koja se nalazila baš tamo gdje je i moj rodni zavičaj.“³⁶ Riječ je, dakle, ponajprije o identitetu koji izrasta iz zajedničke slavenske baštine, koja je obogaćena stoljetnim svjedočanstvom vjernosti Kristu i Rimskom prvosvećeniku. U tom smislu, Ivan Pavao II. se kao ni jedan papa prije i poslije njega osobno i konstantno obraćao Hrvatima na hrvatskom jeziku. Dobro je znao da jezik čini jezgru identiteta svakog naroda, te je izraz njegova jedinstva.

Druga važna točka hrvatskog identiteta, koju Wojtyła nalazi i u korijenu vlastitog poljskog naroda, jest zajednička mučenička povijest. Stoljeća vjere kod obaju naroda obilježena su brojnim svjedočima vjere, koji su se istaknuli u evanđeoskim krepostima proljevajući vlastitu krv kao sjeme novih kršćana. Sve njih Ivan Pavao II. razumije i divi im se kroz svete likove poljske Crkve: sv. Stanislava (1030. - 1097.) te kardinale Adama Stefana Sapiehu (1911. - 1951.) i Stefana Wyszyńskog (1901.- 1981.).

³⁵ Usp. Karol Wojtyła, Pismo u povodu solinskog slavlja, u: Drago Šimundža (ur.), *Godina velikog zavjeta – Hrvatski kršćanski jubilej*, Crkva u svijetu – Svetište Gospe od Otoka, Split, 1977., 168-169.

³⁶ Ivan Pavao II., Prvi povijesni govor na hrvatskom jeziku (30. 4. 1979.), u: Božidar Nagy, *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima. Pozdravi, govori i poruke 1978. – 2005.*, FTI, Zagreb, 2011., 52.

Osobno proživljavajući s poljskim narodom mučeničku prošlost, koja povezuje stoljeća Crkve s Kristovom žrtvom na križu, mogao je kao Petrov nasljednik razumjeti i suosjećati s mučeništvom hrvatskog naroda te osobito progonstvo kardinala Alojzija Stepinca. Upravo takav osjećaj aktualnosti evanđeoskog svjedočenja u neumoljivim prilikama, pokazat će se ključnim za njegov osjećaj, stavove i odluke, kako u branjenju prava hrvatskog naroda na osamostaljenje, tako u i proglašenju kardinala Stepinca blaženim.

Treći stup identiteta kroz koji Ivan Pavao II. promatra Hrvate je zajedničko bratstvo sinova i kćeri Blažene Djevice Marije. Sam naglašava neizmjereno značenje Gospina svetišta na Jasnjoj gori za Poljake, osobito u doba komunističke diktature. Stoga razumije i želju hrvatske duše da se skloni pod moćnu Gospinu zaštitu. Papa naglašava: „U Hrvatskoj kao i u Poljskoj štovanje Marije zauzima časno mjesto u pobožnosti Božjega naroda te se produbljuje s razvitkom vjere.“³⁷ Osobito je to iskazano u drugom pastirskom pohodu Hrvatskoj, koji je ujedno bio njegovo marijansko hodočašće u svetišta u Mariji Bistrici i na Gospin otok u Solinu.³⁸

Razmatrajući ove bitne naglaske u širem kontekstu, postaje jasno zašto je Wojtyła smatrao da Hrvatska i hrvatski narod trebaju biti sastavni dio Europske unije. Naime, u njima je prepoznao potrebu obrane cijele kršćanske Europe pred suvremenim izazovima istim onim bedemima poradi kojih je papa Lav X. u vremena turskih prodora u Europu Hrvatima udijelio časni naslov: „Antemurale christianitatis“³⁹.

3.2. Hrvatska – sastavni dio Europe

U gledištu Europe kao zajedničke kuće svih naroda od Atlantika do Urala Ivan Pavao II. prepoznaje značajnu ulogu kako vlastitog poljskog naroda, tako i malene Hrvatske kao srca kršćanske civilizacije, osobito na području Srednje Europe od Baltika do Jadrana. Hrvatska se u vrijeme Wojtylina pontifikata našla na razmeđu sustavnog komunističkog ateizma Istoka, s jedne strane, i izazova konzumerističkog i hedonističkog kapitalizma Zapada, s druge. Papa je svjestan da samo čvrsta etička načela i evanđeoski vred-

---

³⁷ Karol Wojtyła, *Pismo u povodu solinskog slavlja*, 168.

³⁸ Usp. Ivan Pavao II., *Obraćanje na ceremoniji oproštaja* (Split, 4. 10. 1998.), u: Božidar Nagy, *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima*, 337.

³⁹ Giovanni Paolo II., *Udienza generale* (14. 9. 1994.), na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/audiences/1994/documents/hf_jp-ii_aud_19940914.html, (26. 9. 2024.).

note mogu restaurirati Europu bez granica. Upravo zato je nužno da cijela Europa živi istovjetne kršćanske i ljudske vrijednosti, „kao što su dostojanstvo ljudske osobe, duboki osjećaj pravde i slobode, duh marljivosti, zauzetosti, ljubavi prema obitelji, poštivanju života, toleranciji, želje za izgradnjom mira“.⁴⁰ U tom smislu Papa prepoznaje potrebu Hrvatske da europeizira vlastiti život, ali istodobno naglašava potrebu kršćanske revitalizacije cijele Europe. Stoga i ističe poziv hrvatskom narodu da ne zaboravi obvezu vlastitog poslanja širenja jedinstva i mira, budući da ga je sama Providnost postavila između Zapada i Istoka, različitih naroda i kultura. Papa na više mjesta jasno prepoznaje da u korijenu europskih sukoba i podijeljenosti stoji sekularistička ideologija, bezbožni kapitalizam s materijalizmom i hedonizmom, koji potkopavaju ravnotežu plodne i skladne obitelji, ugrožavaju nerođeni život, a mlade moralno srozavaju prema nihilizmu.

Zahvaljujući specifičnom zemljopisnom položaju te vjerskoj, kulturnoj i povijesnoj baštini, Ivan Pavao II. vidio je Hrvatsku kao „sastavni dio Europe“, a Hrvate kao „tvorce mira“.⁴¹ Stožerne točke na kojima počiva identitet jednog naroda predstavljaju i trajan zalag budućnosti za sve narode. Shodno porukama i apelima što ih je uputio Hrvatskoj i svijetu, riječ je ne samo o miru koji se treba postići ostvarenjem prava hrvatskog naroda na samoopredjeljenje već i o zazivanju sveopćeg mira na Balkanskom poluotoku te u Središnjoj i Istočnoj Europi. U skladu s tim Papa u svojim obraćanjima Hrvatima daje posebnu potporu ekumenskom dijalogu, i suživotu pravoslavaca i katolika, koji je stoljećima obilježavao ove prostore. Takva nastojanja vode izgradnji mostova i pomirbi, koja je ključna za ostvarenje mira te duhovnu i materijalnu obnovu. Na poseban način takav pristup i nakana istaknuti su u međunarodnom priznanju Republike Hrvatske od Vatikana te u njegovom trostrukom hodočasničkom pastirskom pohodu Hrvatima.

3.3. Međunarodno priznanje RH i tri pastirska pohoda

Vatikansko priznanje Republike Hrvatske dogodilo se dva dana prije nego je 15. siječnja 1992. godine njezinu samostalnost priznalo 12 članica tadašnje Europske zajednice (danas EU). U Vatikanu je donesena odluka da Sveta Stolica na čelu s tadašnjim vrhovnim

⁴⁰ Ivan Pavao II., Propovijed na svečanom euharistijskom slavlju (Zagreb, Hipodrom, 11. 9. 1994.), br. 4-7, u: Božidar Nagy, *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima*, 245.

⁴¹ Ivan Pavao II., Govor u zagrebačkoj zračnoj luci (2. 10. 1998.), br. 3., u: Božidar Nagy, *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima*, 357.

poglavarom Katoličke Crkve papom Ivanom Pavlom II. prizna RH kao samostalnu i suverenu državu. Takvo priznanje bilo je „prese-dan nad presedanima u povijesti vatikanske diplomacije“⁴², kako ističe prof. Ive Livljanić, prvi veleposlanik RH u Vatikanu. Bilo je očito da iza njega stoji presudna intervencija samog Ivana Pavla II., premda je jasno da papa nije sam odlučivao. Posebno valja istaknu-ti značajnu ulogu francuskog kardinala Jean-Louisa Taurana, taj-nika za odnose s drugim državama u Državnom tajništvu, kojeg je Papa sredinom 1991. godine poslao u Beograd, Zagreb i Ljubljanu kako bi provjerio stanje na terenu. Tauran je tom prigodom Papi sugerirao da se Jugoslavija zapravo već raspala.⁴³ Također, Tau-ran je kao Francuz bio ključni čovjek u pregovorima Vatikana s francuskom diplomacijom, koja se otvoreno protivila osamostalje-nju Hrvatske.⁴⁴

Ive Livljanić s druge strane naglašava još jednu vrlo bitnu stvar za objektivno razumijevanje tadašnjih odnosa Svete Stolice, tj. Iva-na Pavla II. i Hrvatske: „Pogrešno je ono što su govorili neki poli-tičari i što se moglo čitati u nekim listovima, naime da su Svetu Stolicu i Papu zanimali samo hrvatski narod i njegova sudbina. Premda je bilo vrlo jasno tko je u tom ratu bio žrtva, a tko agresor, Sveta Stolica ‘pokazala je veliku brigu za sve narode Jugoslavije, upućivala molitve za mir u ime svih i izražavala solidarnost za sve žrtve sukoba.“⁴⁵ Time su svakako potvrđena temeljna načela postu-panja diplomacije Svete Stolice: katolicitet, univerzalni humanizam i neutralnost, ali i činjenica da Sveta Stolica nije spremna unedo-gled pasivno čekati rasplet jugoslavenske krize, niti prihvatiti svr-šen čin srpske agresije. Zajedničko priznanje Hrvatske i Slovenije bio je zapravo diplomatski manevar, kojim su otupljeni prigovori da se diplomatskim priznanjem Hrvatske želi naštetiti Srbima.

U pismu zahvalnosti za vatikansko priznanje predsjednik dr. Fra-njo Tuđman ponovio je službeni poziv Ivanu Pavlu II. da posjeti Hrvat-sku, budući da su međunarodnim priznanjem dokinute i posljednje formalne zapreke za taj diplomatski, ali i duhovni posjet. Posjet se i

---

⁴² Ive Livljanić, Ususret diplomatskom priznanju Hrvatske, na: https://www.croati-anhistory.net/etf/livljanic_diplomatsko_priznanje_hrvatske.html, (4. 10. 2024.).

⁴³ Usp. Zvonimir Despot, Zašto je Sveta Stolica priznala Hrvatsku (19. 1. 2021.), na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/zasto-je-sveta-stolica-priznala-hrvat-sku-1462182> (3. 10. 2024.).

⁴⁴ Usp. Ivan Fuček, Vjerom pobijedimo pustoš u srcima, *List mladih MI* 10 (1994.) 28, 8-9.

⁴⁵ Hrvoje Lončarević, Priznanje Republike Hrvatske od Svete Stolice u hrvatskoj memoaristici. Uz 30. obljetnicu međunarodnog priznanja Republike Hrvatske, *Obnovljeni Život* 76 (2021.) 4, 527-539, ovdje 536.

ostvario 10. i 11. rujna 1994. u Zagrebu. Taj je pohod bio živa preslika Wojtylinog prvog pohoda rodnoj Poljskoj, neposredno nakon izbora za Petrova nasljednika.

Prvi pastirski pohod pape Ivana Pavla II. hrvatskom narodu 1994. godine bio je ujedno i proslava 900. obljetnice utemeljenja Zagrebačke nadbiskupije.⁴⁶ Događao se u netom međunarodno priznatoj i suverenoj Hrvatskoj, neposredno nakon sloma komunističkog režima i raspada jugoslavenske federacije, a u tijeku krvavog Domovinskog rata, koji je ostavio duboke rane i razaranja od Vukovara i Slavonije, preko Zadra do Dubrovnika. Taj isti rat je svom silovitošću žario i palio po susjednoj Bosni i Hercegovini. Silina sukoba i ozbiljnost situacije nisu dopustili da ovo pastirsko hodočašće kao sveopća ekspedicija mira uz Zagreb obuhvati još Sarajevo i Beograd.

Dotaknuvši hrvatsko tlo u tim turbulentnim vremenima, Ivan Pavao II. predstavlja se kao „goloruki hodočasnik Evanđelja koje je navještaj ljubavi, sloge i mira“.⁴⁷ Tim naslovom Papa je želio istaknuti potpunu suprotnost koju Crkva i vjernici kroz svjedočenje nenasilne ljubavi Isusa Krista mogu ponuditi svijetu, nasuprot bestijalnosti rata. U takvim okolnostima Ivan Pavao II. dolazi dati potporu prevladavanju naslaga mržnje i želje za osvetom zbog nanese nepravde te dati zamah liječenju rana. On želi jačati vjeru u pobjedu ljubavi i pravednosti, te tako stvarati „pretpostavke za trajan i pravedan mir“.⁴⁸ Stoga sam ističe da je ovaj njegov put želio biti „hodočašće mira i zajedništva“⁴⁹, svjestan da ostvarenja tog cilja nema bez pomirenja i oprosta. Ne dovodeći u pitanje pravo hrvatskog naroda na vlastitu suverenost, svi su njegovi istupi tijekom ovog putovanja bili intonirani upravo potporom i ohrabrenjem svima koji se zalažu za mir. Stoga je ovo prvo hodočašće Ivana Pavla II. Hrvatskoj intonirano ohrabrenjem i pogledom u budućnost, koja mora počivati na trajnom miru, praštanju i zajedništvu.

Drugi pastirski pohod pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj, od 2. do 4. listopada 1998. godine, bio je zapravo marijansko hodočašće u

⁴⁶ Ovdje razrađujem osnovne misli već objavljenog rada: Emanuel Petrov, *Il triplice pellegrinaggio di Giovanni Paolo II in Croazia*, u: Jan Mikrut (ur.), *Sangue del vostro sangue, ossa delle vostre ossa. Il pontificato di Giovanni Paolo II (1978-2005) e le Chiese in Europa centro-orientale. Nel centenario della nascita di Karol Wojtyła*, Svezak 1, Gabrielli editori, San Pietro in Cariano (Verona), 655-675.

⁴⁷ Ivan Pavao II., *Obraćanje na ceremoniji dobrodošlice (Zračna luka Zagreb, 10. 9. 1994.)*, br. 2, u: Božidar Nagy, *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima*, 237.

⁴⁸ Nediljko A. Ančić, *Papa Ivan Pavao II. u Hrvatskoj*, *Crkva u svijetu* 29 (1994.) 3, 213-214, ovdje 214.

⁴⁹ Ivan Pavao II., *Govor u međunarodnoj zračnoj luci prigodom odlaska (Zagreb, 11. 9. 1994.)*, br. 1, u: Božidar Nagy, *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima*, 249.

Gospina svetišta u Mariji Bistrici i Solinu. Istom hodočasničkom putu usmjerava demokratsku Hrvatsku nakon završetka Domovinskog rata, a pred tranzicijskim izazovima. Ovaj drugi pastirski pohod usmjeren je dvama središnjim točkama: beatifikaciji sluge Božjega Alojzija Stepinca i obnovi vjernosti Najvjernijoj Odvjetnici Hrvatske. Oba naglasaka izviru iz samoga gesla drugog pastirskog pohoda: „Bit ćete mi svjedoci!“ (Dj 1,8).

Papa je svjestan velikih promjena koje se događaju u Hrvatskoj, Europi i u ostacima svijeta. Te promjene donose nove prilike, ali i opasnosti. Nasuprot dezorijentiranost suvremenog čovjeka pred diktaturama relativizma i neoliberalizma, on stavlja naglasak na humanistički razvoj u kojem će se skrbiti za dostojanstvo ljudske osobe i opće dobro, na temelju očuvanja moralnih vrednota, koje su najbolji bedem u obrani od svih izazova vremena.⁵⁰ Stoga, diveći se kršćanskoj civilizacijskoj baštini hrvatskog naroda, on usmjerava hrvatsku slobodu prema trostrukoj zadaći: postupnom liječenju rana netom završenih sukoba, istinskom pomirenju među svim etničkim, vjerskim i političkim skupinama, te prema sve većoj demokratizaciji društva.⁵¹ Riječ je o potpori odlučnom zamahu nove evangelizacije u novonastalim prilikama, nakon završetka nametnutog rata za slobodu i neovisnost i na pragu trećega tisućljeća. Upravo to je u danom trenutku kategorički imperativ Crkve u Hrvata na prijelazu tisućljeća, a u kontekstu ostvarenja Papine želje za europeizacijom moderne Hrvatske, ali i nove kristijanizacije Europe.

Poradi svega navedenoga Papa postavlja kard. Alojzija Stepinca za primjer nove evangelizacije na pragu trećeg tisućljeća. Stepinčevo je svjedočanstvo točka oslonca i trajna baština koja poziva na nasljedovanje u izgrađivanju sadašnjosti i budućnosti na čvrstim temeljima kreposti vjere, nade i ljubavi prema Bogu i svakom čovjeku.⁵² Čovjek trećeg tisućljeća pozvan je poput Stepinca beskompromisno svjedočiti evanđeosku istinu, ostati vjeran Crkvi na čelu s rimskim biskupom i usprkos svim nedaćama raditi na izgradnji civilizacije mira.

---

⁵⁰ Usp. Ivan Pavao II., Poruka sv. Oca predstavnicima kulture na susretu u Apostolskoj nuncijaturi (Zagreb, 3. 10. 1998.), br. 2-4, u: Božidar Nagy, *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima*, 364-365.

⁵¹ Usp. Ivan Pavao II. Govor u zagrebačkoj zračnoj luci (Zagreb, 2. 10. 1998.), br. 2-3, u: Božidar Nagy, *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima*, 356-357.

⁵² Usp. Giovanni Paolo II, Udienza generale (7. 10. 1998.), na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/audiences/1998/documents/hf_jp-ii_aud_07101998.html, (4. 1. 2025.).

Naposljetku, u okviru svog jubilarnog stotog pastirskog putovanja Ivan Pavao II. stupio je po treći put na hrvatsko tlo. Nakon što je pohod 1994. godine bio svojevrsna ekspedicija mira, a pohod 1998. poticaj novoj evangelizaciji i demokratizaciji, za treći pastirski pohod može se reći da je bio svojevrsna oporuka Ivana Pavla II. upućena hrvatskom narodu. Njome je Sveti Otac želio utvrditi braću u vjeri, svima uputiti poruku mira i pomirenja i upozoriti na potrebu vjernog i djelotvornog evanđeoskog navještaja u trećem tisućljeću.⁵³ Tijekom nepunih pet dana, od 5. do 9. lipnja 2003. godine, baš oko blagdana Pedesetnice, Papa je proputovao gotovo cijelu Hrvatsku, od otoka Krka i Rijeke gdje je sve dane pohoda odsjeo, preko Dubrovnika, gdje je uzdigao na čast oltara Mariju Propetoga Isusa Petković, Osijeka na krajnjem sjeveru Hrvatske, sve do Zadra na jugu. Svojim trećim i posljednjim pastirskim pohodom Crkvi i hrvatskom narodu Ivan Pavao II. želio je u trajnu baštinu ostaviti kršćanske ideale, koji će biti sigurnost i nit vodilja na uzburkanome moru europskih izazova.

Svjestan koliko je kršćanstvo tijekom trinaest stoljeća pridonijelo kulturnom, duhovnom i moralnom razvoju Hrvata i Hrvatske, on s pravom očekuje da vjernost krsnom savezu, na početku novog tisućljeća i na pragu ulaska Hrvatske u veliku obitelj europskih naroda, nastavi izgrađivati civilizaciju istine i ljubavi kroz vlastitu povezanost i stabilnost. A temelj takve budućnosti, koja će biti ispunjena nadom, Ivan Pavao II. vidi u obitelji. Iz istog razloga ovaj se treći pastirski pohod odvijao pod geslom: 'Obitelj – put Crkve i naroda'.

Prisjećajući se starih kršćanskih korijena hrvatske zemlje, natopljene krvlju brojnih mučenika, Papa želi ohrabriti na isto svjedočanstvo u sadašnjosti i europskoj budućnosti. Upravo zato opeotvano naglašava vrijednosti koje su neprolazne u svim vremenima i na kojima počiva postojanost i prava veličina svake države. To su prije svega dostojanstvo osobe, čudoredna i umna čestitost, vjerska sloboda, obrana obitelji, prihvaćanje i poštivanje života, solidarnost, mjerodavnost i sudjelovanje te poštivanje prava manjina. Riječ je o vrijednostima upisanim u narav svakog čovjeka. Ipak, neosporna je zasluga kršćanstva, koje ih jasno navješćuje kroz sva stoljeća, da su one prepoznate i ugrađene u civilizaciju života i ljubavi.⁵⁴

⁵³ Usp. Giovanni Paolo II, Udienza generale (11. 6. 2003.), br. 1-5, na: https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/it/audiences/2003/documents/hf_jp-ii_aud_20030611.html, (20. 12. 2024.).

⁵⁴ Usp. Ivan Pavao II., Govor na svečanosti dočeka u zračnoj luci Omišalj na Krku (5. 6. 2003.), br. 3, u: Božidar Nagy, *Papa Ivan Pavao II. govori Hrvatima*, 450-451.

Konačno, kako smo unaprijed pokazali, paradigma poticaja Ivana Pavla II. tranzicijskim zemljama, a takao i Hrvatskoj, može se prepoznati u njegovim posjetima rodnoj Poljskoj, neposredno nakon izbora za Rimskog biskupa. Naime, kao što je prvi posjet vlastitoj napaćenoj domovini bio radikalno buđenje kršćanske svijesti i ponovno paljenje baklje istinskih ideala, drugi raspirivanje zapaljenog ognja promjena, a treći kormilarenje prema konačnoj pobjedi dobra nad zlom, tako su i navedena tri pastirska pohoda Crkvi u Hrvata bili ruka ohrabrenja i pomoći u ratom razrušenoj Hrvatskoj, učvršćivanje započelih promjena te konačno duhovna oporuka i putokaz na kršćanskom i europskom putu.

Na koncu svog gotovo tri desetljeća dugog pontifikata, ali i inicijativa koje sežu daleko u drugu polovicu XX. stoljeća, znakovito je da je posljednje državno izaslanstvo koje je papa Ivan Pavao II. primio u audijenciju na kraju svojega pontifikata i prije svoje smrti bilo upravo izaslanstvo Republike Hrvatske s tadašnjim predsjednikom hrvatske Vlade dr. Ivom Sanaderom na čelu. Bilo je to u Vatikanu, 22. veljače 2005. godine.⁵⁵

ZAKLJUČAK

Vlastito iskustvo komunističke represije pokazalo je Ivanu Pavlu II. da je komunizam vizija čovjeka bez Boga. Upravo zato je njegov odgovor komunizmu bio nadvladati zlo dobrim i na sve njegove prijetnje i nasilje odgovoriti kršćanskom istinom, idealima, vjerom i mirom. Polazeći od iskonske istine o čovjekovoj bogolikoj naravi i njegovu nepovredivom dostojanstvu, Ivan Pavao II. pokrenuo je traženje istine u ljudima svoga vremena i tako pokrenuo mirnu revoluciju koja je nadišla i na koncu srušila komunizam, otvarajući vrata tranziciji i europeizaciji.

U tom činu objektivnih povijesnih okolnosti Ivan Pavao II. vidio je Božju providnost. Premda je njegov doprinos prvenstveno duhovne i moralne naravi, sasvim je sigurno da su njegovi posjeti rodnoj Poljskoj, netom nakon izbora za Rimskog biskupa, te ustrajna borba za obranu dostojanstva svake ljudske osobe, kao i inzistiranje na kršćanskom humanizmu, postavili temelj tih korjenitih promjena i procesa. Ipak, bilo bi krivo okarakterizirati papu Ivana Pavla II. kao političkog neprijatelja koji je pobijedio komunizam. On je doveo u pitanje komunizam na metafizičkom području, a ne u političkoj areni. Jasno je pokazao da pogreška komunizma leži u

---

⁵⁵ Usp. *L'Osservatore Romano* (23. 2. 2005.), 1.

njegovom temeljnom shvaćanju čovjeka, koji je stvorenje na sliku Božju, s dušom i transcendentnom upućenošću. Temeljna svrha njegovih intervenata jest zalaganje za Kristov mir, oprostjenje i pomirenje. Neprolazne evanđeoske vrednote ključne su u očuvanju dostojanstva svakog čovjeka i njegovih nepovredivih prava, kao i prava ljudske obitelji, koja je točka oslonca svakog društva i Crkve. Stoga zahtijeva kategoričku skrb i zaštitu svih instanci. Ovu istinu smatrao je središnjom i u postkomunističkim tranzicijskim procesima koji su se događali na europskom tlu, kao i u procesima europaizacije, što je osobito prepoznatljivo i u njegovom odnosu prema Hrvatskoj i Hrvatima.

Međusobna privrženost Wojtyła i Hrvata rasla je tijekom gotovo tri desetljeća njegova pontifikata. Jednako kao što je to bilo od početka međusobnih kontakata Hrvata i Svete Stolice, pastirska briga Ivana Pavla II. bila je hrvatskom narodu i državi kompas u očuvanju vlastitog identiteta u burnim vremenima prije i nakon pada željezne zavjese, u vremenu borbe za neovisnost, nastojanju oko postizanja mira i oprostjenja, preko rasta demokratizacije i pristupanja Europskoj uniji sve do zalaganja za neprolazne evanđeoske vrijednosti i novog zamaha apostolata u trećem tisućljeću. Sveti Otac žarko je želio ohrabriti hrvatski narod tako da postigne vlastitu slobodu i neovisnost, ali i očuva svoju vjernost Kristu i Evanđelju, privrženost i odanost Rimokatoličkoj Crkvi i Petrovoj Stolici, te pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji – Kraljici Hrvata. Upravo to vidi Ivan Pavao II. kao jezgru identiteta svih europskih naroda. Shodno tome oživotvorenje njegovih misli, zacrtanih ciljeva i poruka ostaje trajna zadaća kako hrvatskog, tako i drugih europskih naroda.

DIE POSITION VON JOHANNES PAUL II.
ZU POSTKOMMUNISTISCHE SYSTEMTRANSFORMATION
UND EUROPÄISIERUNG MIT BESONDEREM SCHWERPUNKT
AUF ANREIZEN FÜR KROATEN

Abstrakt

Ausgehend vom ursprünglichen Gottesbild und der unantastbaren Menschenwürde ermutigte Johannes Paul II. die Menschen seiner Zeit, die von Christus offenbarte Wahrheit zu suchen. Damit leitete er eine friedliche Revolution ein, die sich durchsetzte und schließlich die gottlose kommunistische Anthropologie stürzte.

Dadurch öffnete sich die Tür für Prozesse der Systemtransformation und Europäisierung. Seine Botschaft war nie die Verteidigung einer politischen Position, sondern die Förderung einer spirituellen, ethischen und moralischen Natur und Wahrheit. Sicher ist jedoch, dass seine Interventionen und Pastoralbesuche, seit seinem ersten Besuch in seiner Heimat Polen, sein beharrlicher Kampf für die Würde jedes Menschen sowie sein Beharren auf dem christlichen Humanismus den Grundstein für einen radikalen Wandel legten. Dieser Ansatz zeigt sich auch in seiner Ermutigung des kroatischen Volkes und den historischen Ereignissen, die er in besonderem Maße verfolgte und unterstützte. Grundgedanke seiner Reden war der Einsatz für den Frieden Christi, für Vergebung und Versöhnung. Er betonte die zeitlosen Werte des Evangeliums als Grundlage für die Wahrung der Würde und der Rechte jedes Menschen und der Menschheitsfamilie, die wiederum das Fundament der Gesellschaft und der Kirche bildet. Seine Mission ist es, diese Werte anzuerkennen und in die Zivilisation des Lebens und die Kultur der Liebe zu integrieren.

Schlüsselwörter: Johannes Paul II., Europa, Identität, Systemtransformation, Europäisierung, Kommunismus, Frieden, Vergebung, Würde